

Vieraslajien hallinta ei ole kasvivihaa

Komealupiini ja jättipalsami ihastuttavat ja vihastuttavat. Sinisenä loistavat lupiinikasvustot piristävät maisemaa ja jättipalsami on monen mehiläistarhaajan mieleen. Näiden lajien leviämisen kontrollointi ei kuitenkaan ole mielipidekysymys, vaan siihen velvoittaa lainsäädäntö.

Termit tutuiksi – tulokaslaji vai vieraslaji?

Tulokaslaji ovat levinneet uudelle alueelle itsestään. Meillä tulokaslajeihin lukeutuvat muun muassa saaristossa paljon keskustelua herättävä merimetso sekä näkyvästi lehtien otsikoihin päätynyt kultasakaali, joka havaittiin Suomessa ensimmäistä kertaa Rautavaaralla heinäkuussa 2019. Pohjoisesta sijainnistaan huolimatta Suomi saa jo osansa ilmaston lämmetessä levittäytyvästä lajistosta. Myös hyönteisiä, kuten erilaisia perhosia, on tulokaslajien joukossa runsaasti.

Vieraslajit puolestaan ovat levinneet luontaisen levinneisyysalueensa ulkopuolelle ihmisen avustamana joko tahallisesti tai tahattomasti. Laji on siis ylittänyt ihmisen avustuksella luontaiset leviämisteet, kuten meren, vuoriston tai jopa kokonaisen mantereen. On hyvä muistaa, että suurin osa vieraslajeista ei kuitenkaan sopeudu uudelle alueelle, sillä ne eivät ehkä selviä talvesta tai kykene tuottamaan lisääntymiskykyisiä jälkeläisiä. Tällaiset satunnaiset vieraat häviävät usein nopeasti. Joidenkin kasvien siemeniä tosin tulee Suomeen toistuvasti, ja näitä lajeja on syytä tarkkailla siltä varalta, että ne ilmaston muuttuessa alkaisivatkin lisääntyä. Hyvä esimerkki tällaisesta on marunatuoksukki, jota on linnunsiemensekoituksissa.

Vain pieni osa vakiintuneista vieraslajeista osoittautuu haitallisiksi. **Haitalliset vieraslajit** aiheuttavat selkeitä haittoja etenkin alkuperäiselle luonnolle, mutta myös elinkeinoille. Maailmalla hyvä esimerkki haitallisesta vieraslajista on vesihyasintti. Se on alun perin kotoisin Etelä-Amerikasta, mutta on levinnyt yli 50 maahan viidellä mantereella. Laji on erittäin nopeakasvuinen, ja sen kasvustot tukkivat vesireittejä, haittaavat kalastusta ja vesien virkistyskäyttöä sekä syrjäyttävät alkuperäistä vesikasvillisuutta (Kansainvälinen luonnonsuojeluliitto IUNC).

Lainsäädäntö määrittelee torjuttavat lajit

Vaikka tiettyihin vieraslajeihin liittyvistä ongelmista on tiedetty jo pitkään, asiaan liittyvä lainsäädäntö on vielä melko tuoretta. Europan parlamentin ja neuvoston vieraslajiasetus astui voimaan vuonna 2015. Asetuksella säädetään toimista, joilla pyritään rajoittamaan haitallisten vieraslajien tuontia ja leviämistä.

Koko EU:n alueella torjuttavia haitallisia vieraslajeja on tällä hetkellä 66 kappaletta. Niihin kuuluvat kasveista muun muassa jättipalsami ja kaukasian-jättiputki, nisäkkäistä supikoira ja hyönteisistä aasianherhiläinen, joka aiheuttaa ongelmia mehiläistarhaukselle. Näitä lajeja koskee lista kieltoja, kuten tuontikielto sekä kasvattamisen, markkinoille saattamisen ja luontoon päästämisen kiellot.

Vieraslajeja ei saa päästää luontoon

Suomen vieraslajilaki on samoin vuodelta 2015, ja siinä säädetään siitä, miten EU:n vieraslajiasetus pannaan maassamme toimeen. Lisäksi siinä määritellään **kansallisesti haitallisia vieraslajeja**, joita Suomi on tällä hetkellä listannut 16 lajia, 8 lajiryhmää ja yhden lajiristeymän. Tästä joukosta löytyvät muun muassa alaskan- ja komealupiini ja ranta-alueita valloittava kurturuusu.

Kansallisessa laissamme ympäristöön päästämisen kiellokko koskee kaikkia vieraslajeja, olivatpa ne sitten haitallisten lajien listalla tai eivät. Vierasperä-

siä kasveja saa kasvattaa – haitalliseksi määriteltyjä lajeja lukuun ottamatta – mutta mitään vieraslajeja ei saa päästä karkaamaan ympäristöön istutus- ja kylvöalueiden ulkopuolelle. Kansalliseen vieraslajiluetteloon kuuluville lajeille maa- ja metsätalousministeriö MMM vahvisti kolmannen hallintasuunnitelman 27.10.2020.

Komealupiini

Kansalliseen vieraslajiluetteloon kuuluva komealupiini hävitetään kiireellisimmin luonnonsuojelualueilta sekä uhanalaisten lajien ja luontotyyppien esiintymiltä ja niiden läheltä. Erilaisilla perinnebiotoopeilla ja paahdeympäristöissä esiintyy paljon uhanalaisia kasvilajeja, jotka komealupiini voimakkaana kilpailijana helposti tukahduttaa. MMM:n vahvistaman hallintasuunnitelman mukaan komealupiinin leviämistä hidastetaan myös tie- ja rataympäristöissä ja estetään sen leviäminen aiemmin lupiinittomille tiejaksoille. Tienpientareet ovat nykyisin perinnebiotooppien pintalan kutistuttua monille niitylajeille tärkeitä jalansijoja.

Komealupiini on pölyttäjien kannalta monin tavoin kaksiteräinen miekka. Varsinkin kimalaiset keräävät innokkaasti sen siitepölyä, mutta viimeaikaiset tutkimukset kertovat, että siitepölyn sisältämä lupiini vähentää kimalaisten lisääntymistehokkuutta. Lisäksi hyvä pölytystulos kiihdyttää edelleen lupiinin leviämistä. Niitykasvien jäädessä lupiinin jalkoihin myös monet niistä riippuvaiset pölyttäjähyönteiset kärsivät.

Jättipalsami

EU:n vieraslajiluetteloon liittyvän hallintasuunnitelman mukaan jättipalsamin torjunta keskitetään sen valta-alueella Etelä-Suomessa luonnoltaan arvokkaimmille kohteille. Näitä ovat suojelualueet ja niiden lähellä olevat alueet sekä rannat – etenkin rantalehdot – ja purojen ja jokien varret. Esimerkiksi Lapissa ja Kainuussa, missä esiintymiä on toistaiseksi vähän, kiinnitetään huomiota leviämisen estämiseen ja hidastamiseen.

Jättipalsami on siis uhka etenkin puronvarsien ja rantalehtojen monimuotoisuudelle. On hyvä muistaa, että kasvillisuuden kirjoon kuuluvat myös ne monet pienet ja huomaamattomat kasvit sammaleista ja sanikkaisista mitättömän kukkiviin kukkakasveihin. Mikäli siis läheinen puronotko näyttää värittömältä eikä juuri tarjoa mehiläisiä houkuttelevia kasveja, se ei tarkoita, etteikö paikka voisi olla lajistollisesti arvokas. Ja kuten vieraslajit.fi-sivustolla todetaan, jättipalsami kilpailee isoilla, runsasmetisillä ja hyönteisiä houkuttelevilla kukillaan pölyttäjästä alkuperäisen kasvillisuuden kanssa. Hyvän pölytystuloksen ansioista jättipalsami pääsee edelleen leviämään, ja kierre on valmis.

Eeva-Liisa Korpela

Kommentteja tekstiin antoivat: Tutkija **Miia Jauni**, Luonnonvarakeskus, Vieraslajikoordinaattori **Reima Leinonen**, Kainuun ELY-keskus

Vieraslajiportaali: **vieraslajit.fi**

Sivustolta löytyy lisätietoa lainsäädännöstä, ajantasaiset vieraslajiluettelot (kansallinen ja EU) sekä paljon tietoa yksittäisistä lajeista. Siellä voi myös ilmoittaa omista vieraslajihavainnoistaan.

Muiden leviämisalttien vieraskasvilajien merkitys mehiläisille

• **Kurturuusu** ei ole hunajakasvi, mutta mehiläiset hakevat siitä siitepölyä.

• **Rehuvuohenherne** on mehiläisille kohtalainen mesi- ja siitepölykasvi. Mehiläisten keräämä siitepöly on oranssinpunaista.

• **Koristepeiskut** ovat kohtalaisia tai hyviä, syyskesällä kukkivia mesi- ja siitepölykasveja. Muita kukkia on tällöin enää melko vähän tarjolla, joten mehiläiset käyvät koristepeiskuilla mielellään.

• **Raunioyrtit** tuottavat hyvin mettä ja vähän siitepölyä. Kukatorvi on pitkä ja kapea, eikä mehiläinen yleensä pääse mesilähteelle kukan kautta. Sen sijaan ne käyvät usein meden haussa kimalaisten puremien ryöstöreikien kautta.

• **Etelän- ja japaninruttojuuret** tuottavat hyvin mettä ja siitepölyä. Ne kukkivat varhain keväällä, ja sato käytetään mehiläispesän omiin tarpeisiin. Rantaruttojuuri puolestaan ei ole vieraslaji, vaan äärimmäisen uhanalainen, suojeltava laji.

• **Mesisilkkiyrtti** on etenkin perhosten suosima mesikasvi, jota on tuotu Eurooppaan myös mehiläisiä varten. Joitain havaintoja siitä on Suomestakin, ja kasvilajia onkin syytä tarkkailla leviämisen varalta.

T. O.

Mehiläinen hakemassa siitepölyä raunioyrtin kukasta.